

Pirmasis Europos teisininkų suvažiavimas

(Niurnbergas, 2001 m. rugsėjo 13–15 d.)

Rasa Ragulskytė
Dainius Pelenis

„Europa turėtų tapti dar palankesne terpe laisvės, saugumo ir teisinės valstybės idėjoms įgyvendinti nei iki šiol. Vieningos Europos sprendimuose Europos Sąjungos piliečių ir įmonių interesai turėtų būti dar labiau regimi“. Šiais žodžiais kreipiantis į Europos įstatymų leidėją darbą baigė Niurnbergo mieste (Vokietija) 2001 m. rugsėjo 13–15 d. vykęs Pirmasis Europos teisininkų forumas (*1st European Jurist Forum*). Apie 1 500 dalyvių iš 37 valstybių per tris suvažiavimo darbo dienas aktyviai diskutavo ne tik apie tam tikrų teisės sričių problemas, bet ir apie teisinio bendradarbiavimo perspektyvas vieningoje Europoje. Lietuvai Pirmajame Europos teisininkų suvažiavime atstovavo aštuoni šios profesijos atstovai. Daugumos jų dalyvavimą šiame forume parėmė Vokietijos tarptautinio teisinio bendradarbiavimo fondas.

Vos prieš kelias dienas iki suvažiavimo pradžios įvykdyti žiaurūs teroristiniai išpuoliai prieš JAV tik suaktyvino kalbas apie neišvengiamą greito ir nekomplikuoto tarptautinio bendradarbiavimo poreikį. Antai Vokietijos Bavarijos žemės ministras pirmininkas dr. E. Stoiberis apgailestavo, kad dar glaudesnio tarptautinio teisinio bendradarbiavimo būtinumą turėjo parodyti ir „taip dramatiškai pasibaigę išpuoliai prieš JAV“. Tuos baisius ir visą civilizuotą pasaulį sukretusius rugsėjo 11 dienos įvykius JAV pasmerkė ir kiti Pirmojo Europos teisininkų suvažiavimo dalyvių sveikinę aukšti Europos pareigūnai: Vokietijos federalinė teisingumo ministrė prof. dr. H. Däubler-Gmelin, Niurnbergo miesto vyriausiasis burmistras L. Scholzas, Europos teisingumo teismo prezidentas prof. dr. G. C. Rodriguez Iglesias bei Europos Komisijos narys A. Vitorino.

Rasa Ragulskytė – Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Valstybinės teisės katedros doktorantė

Dainius Pelenis – Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Šeimos teisės ir civilinio proceso katedros doktorantas

Pirmojo Europos teisininkų suvažiavimo darbas vyko trimis kryptimis, vadinamaisiais skyriais: 1) Europos Sąjungos pilietybės tolesnis plėtojimas ir ES pagrindinių teisių chartija (toliau – Chartija); 2) Europos įmonių teisės ir įmonių veiklos apmokestinimas; 3) ES valstybių narių bendradarbiavimas teisingumo srityje. Pažymėtina, kad dirbant šiuose skyriuose kildavo ir aštrių ginčų bei polemikų, išsakyta abejonių dėl esamo teisinio reguliavimo.

Žmogaus teisės ir pilietybė

Šio skyriaus posėdžiuose aktyviai dalyvavo apie 400 dalyvių iš daugelio valstybių. Todėl pirmininkaujantį prof. dr. S. Simitis (Vokietija) žodžiais, tai buvo „Europos diskusija“. Visi dalyviai išsakė tą pačią mintį, kad atviri debatai apie Chartiją yra viena iš svarbiausių prielaidų apskritai akceptuojant Europos Sąjungą kaip tokį vienetą bei svarstant apie tolesnę jos plėtrą. Diskutuojant sutarta, kad Chartija yra tiesiogiai skirta Sąjungos piliečiams, todėl ji yra viena iš svarbiausių priemonių, padedančių identifikuoti Europos piliečius. Chartija taip pat turėtų tapti visų Sąjungos bendros veiklos kryptį lemiančiu pagrindu.

Priimant visus sprendimus, nesvarbu, nacionaliniu ar Europos Sąjungos lygmeniu, turėtų būti atsižvelgta į Chartijos nuostatas, nors ji ir nėra privaloma valstybėms Europos Sąjungos narėms. Kaip žinoma, Nicos viršūnių susitikime, vykusiam 2000 metų gruodį, Didžiąją Britanijai pasisakius prieš, Chartijai nebuvo suteiktas teisiškai įpareigojamojo dokumento statusas – ji tik rekomendacija valstybėms narėms. Tačiau tai netrukdo taikyti šio dokumento kasdienėje veikloje. Pavyzdžiui, Ispanijos Konstitucinis teismas, spręsdamas asmens duomenų teisinės apsaugos kolizinius klausimus, kaip vieną iš dokumentų, kuriais rėmėsi, nurodė ir Chartiją. Lygiai ir Europos teisingumo teismo generaliniai advokatai savo nuomonę jau grindžia ir šiuo dokumentu. Europos Komisija taip pat išipareigojo tikrinti visų savo priimamų sprendimų sutikimą su Chartijos nuostatomis. Neišvengiamo Chartijos taikymo svarbą rodo ir joje įtvirtintas besąlygiškas klonavimo draudimas (3 str. 2 d.). Todėl ir visos Europos valstybių diskusijos žmogaus klonavimo leistinumui turėtų neprieštarauti šiai Chartijos nuostatai. Vis daugiau teisininkų reikalauja suteikti šiam dokumentui ne rekomendacinį, bet privalomąjį pobūdį.

Chartija yra pagrindinė prielaida ir varomoji jėga siekiant parengti Europos Konsti-

tuciją. Chartijos nuostatos individo socialinių teisių, asmens duomenų teisinės apsaugos ir žmogaus genų integralumo srityse pakylėjo ją dar vienu laipteliu aukštn link visiškai naujos ir savarankiškos europinės teisinės tvarkos.

Negalima diskutuoti apie Chartiją neužsimenant apie piliečio padėtį Sąjungoje: Chartijos 41 straipsnyje įtvirtintą asmens teisę į tinkamą viešąjį administravimą (*das Recht auf eine gute Verwaltung*) bei kitas asmens teises nacionalinių ir Europos viešojo administravimo institucijų atžvilgiu galima paaikškinti tik remiantis pagrindinių Europos piliečio teisių sąvoka.

Europos Sąjungos piliečiai yra pirminiai, bet jokiū būdu ne išimtiniai Chartijoje išdėstytų teisių adresatai. Sąjungos pilietybė nepateisina trečiųjų valstybių piliečių diskriminavimo. Jie, lygiai kaip ir Europos piliečiai, gali remtis Chartijoje įtvirtintomis pagrindinėmis teisėmis ir laisvėmis. Chartija – tai asmens ir piliečio teisės bei pagrindinės laisvės, įtvirtintos viename dokumente.

Įmonių veikla Europos Sąjungoje

Šio skyriaus darbas apėmė dvejopas diskusijas: viena, įmonių teisės, antra – įmonių veiklos apmokestinimo klausimai tiek, kiek šias sritis vieningos Europos teisės įgyvendinimas jau apima ar turėtų apimti. Daugelis dalyvių kritikavo „nerangų“ kai kurių procedūrinių klausimų nagrinėjimą Europos institucijose, kai tam tikrų projektų „nepaslanuk“ įgyvendinimas jau iki priimant sprendimus tapdavo „pajuokos objektu“, iš jų ir daugelio pasirinkimo teisių perdavimas nacionaliniams įstatymų leidėjams.

Skyriaus dalyviai sutarė ir dėl to, jog šioje srityje visos Europos mastu yra „didelių veiksmų tolesnis poreikis“. Tačiau būtent čia ir išsiskyrė įmonių skyriaus darbe dalyvaujančių delegatų nuomonės: pirmoji apsiriboję „keliais žingsniukais“, antrąją ginantys suvažiavimo dalyviai pasisakė už radikalų ir esminį įmonių teisės reformavimą visos Europos mastu. Tokių veiksmų poreikis – ne vien „išsikūrimo varžybų“ (*race to the bottom*) pavojaus nurodymas, kai vienos valstybės „laisvesnė“ teisinė tvarka pasirenkama tam, kad palankiausiomis sąlygomis ten įkurti savo įmonę, bet ir dėl kitų priežasčių, iš jų ir dėl pelno apmokestinimo.

Prof. dr. E. Wymeersch (Belgija), skaitęs pranešimą apie įmonių teisę, matė vieną iš šios teisės šakos plėtros alternatyvų: arba suderinti ir suvienodinti Europos įmonių teisę, arba skatinti judėjimą tarp valstybių narių. Pats profesorius su tam tikromis išimtimis pasisakė už

antrąją Europos veiksmų alternatyvą: laisvas buveinės perkėlimas į kitą valstybę, vienos valstybės sienas peržengiantys įmonių susijungimai, paprastesnis atstovybių ir filialų kitose valstybėse steigimas, taip pat investuotojų dalyvavimo kitos valstybės įmonės veikloje supaprastinimas (pvz., dalyvavimas visuotiniame akcininkų susirinkime su elektroninio ryšio priemonių pagalba ir pan.).

Prof. dr. W. Schönas (Vokietija), apibendrinęs šio skyriaus karštas diskusijas, pažymėjo vis intensyvėjančią abiejų sričių sąsają: o būtent, jog „vieną iš jų reguliuojant Europos mastu bet kokių atveju reikia ir neišvengiamų kitos korekcijų“. Pavyzdžiui, įmonių judėjimo didesnė laisvė neišvaizduojama neunifikavus mokesčių teisės.

ES valstybių narių bendradarbiavimas teisingumo srityje

Šio skyriaus dalyviai sutarė, kad, spartėjant Europos integracijai, teismų ir prokuratūrų bendradarbiavimą taip pat reikia gerinti. Įvairūs biurokratiniai suvaržymai turi būti panaikinti ir sukurtos būtinos konstruktyvesnio teisinio bendradarbiavimo prielaidos. Tai politikų ir viešosios administracijos, kuriems šiaip teisi-

nės pagalbos teikimo srityje neturi būti suteikta jokių įtakos galimybių, reikalas. Šalia to turėtų būti sudarytos galimybės užtikrinti teisės saugos institucijų tarptautinį bendradarbiavimą, kadangi tai ne tik paspartintų patį procesą, bet ir garantuotų teisinės valstybės vieno iš kertinių principų – betarpiškumo (*der Grundsatz der Unmittelbarkeit*) – įgyvendinimą.

Teismų sprendimų abišalio pripažinimo tvarka turėtų būti toliau tobulinama. Diskusijose taip pat aptarta pripažįstančios sprendimą valstybės nacionalinės kontrolės problema ir konstatuota, kad tokia praktika visai nesuderinama su integracijos idėja. Iš principo turėtų būti remiamasi kiekvienos valstybės narės teisės sistemos lygaus vertinimo kriterijumi. Pažymėta, kad tam tikrais atvejais tarp valstybių narių kilusius konfliktus dėl sprendimų pripažinimo galėtų spręsti viršnacionalinė institucija.

Visiškas sutarimas buvo pasiektas ir klausimu, jog turėtų būti sukurtos greitesnės ir paprastesnės vienos valstybės sienas peržengiančių ginčų sprendimo procedūros, ir ypač civilinės justicijos srityje. Kaip pavyzdys paminėtas Sąjungos teismo įsakymo institutas, taip pat notariato aktų priverstinio vykdymo tarptautiniu mastu užtikrinimas.

Europos centrinės nepriklausomos generalinės prokuratūros įkūrimas – vienas iš viešingos Europos teisinės tvarkos harmonizavimo instrumentų. Tačiau su tuo susijusi kita problema – kaip turėtų būti suformuluoti šios institucijos sudarymo principai, užtikrinantys jos nepriklausomumą nuo nacionalinių valdymo institucijų kišimosi.

Sutarta, kad besąlyginis efektyvus teisingumo vykdymo Sąjungoje garantas turėtų būti įsteigti tiek civilinis, tiek ir baudžiamasis registrai. Kaip ypatingas trūkumas nurodyta tai, jog kai kurios valstybės narės delsia ratifikuoti jau daug kartų diskutuotas konvencijas, todėl atsiranda didelių ir visai nereikalingų nuostolių. Siekiant užkirsti tam kelią reikia priimti tiesiogiai taikomus valstybėse narėse Sąjungos dokumentus.

Baigiamąjį žodį taręs Graikijos teisingumo ministras prof. dr. M. Stathopoulos pakvietė visus Europos teisininkus į Atėnus, kur 2003 metais ketinama surengti Antrąjį Europos teisininkų suvažiavimą. O Šveicarijos teisininkų draugija užsibrėžė 2005 metais organizuoti Trečiąjį Europos teisininkų suvažiavimą. Reikia tikėtis, kad kažkelintas toks Europos teisinės visuomenės suvažiavimas vyks ir Lietuvoje.